

Perusturvan riittävyys ja köyhyys iäkkäillä

Pasi Moisio

Köyhyys vanhuudessa – Mitkä ovat päätöksenteon ikävaikutukset?

29.11.2016 Pikku Parlamentti

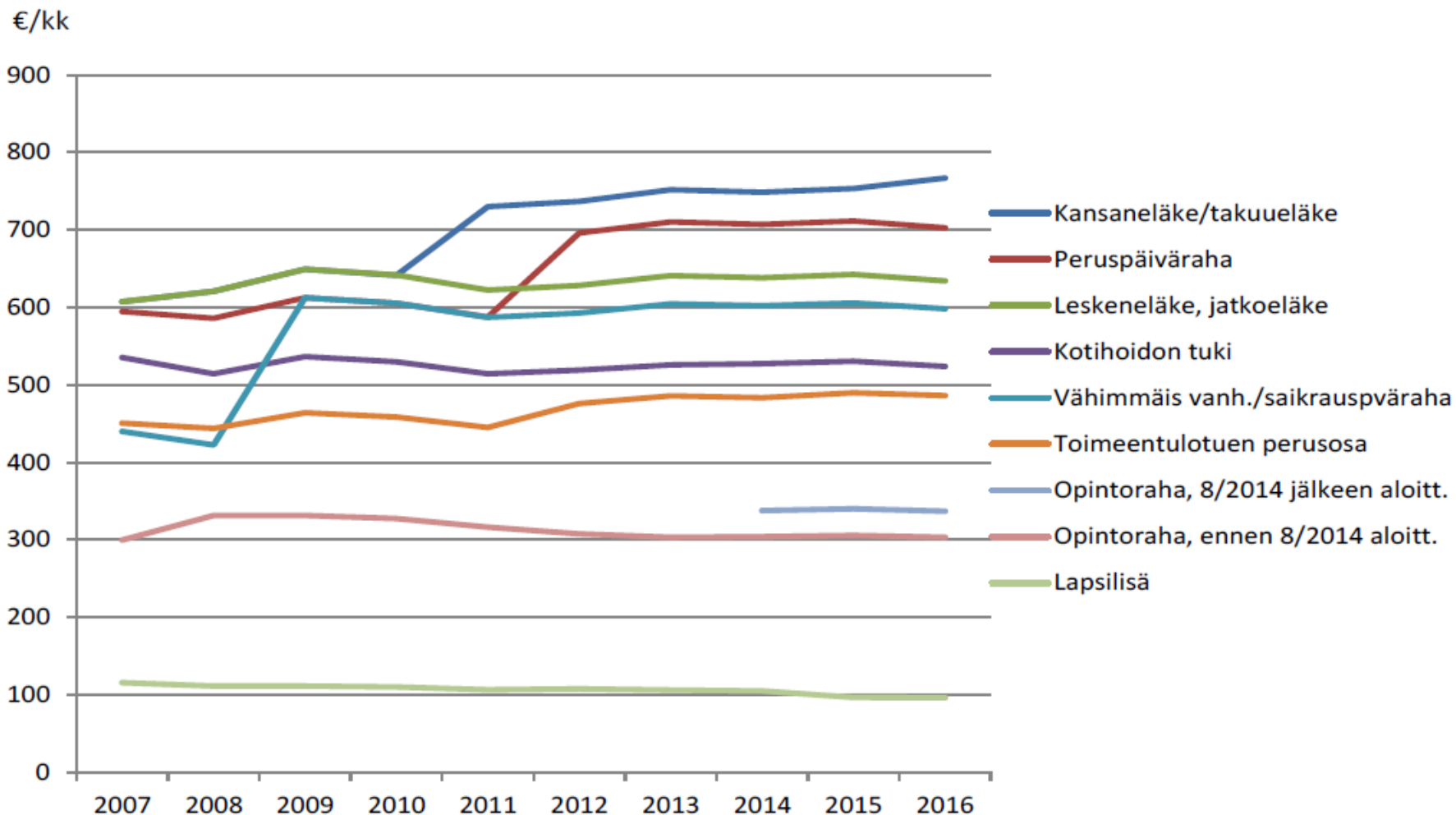

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Perusturva ja köyhyys

- Sosiaalivakuutus korvaa ansiosidonnaiset, työskentelyyn perustuvat etuudet.
- Perusturvan tarkoitus on suojata köyhyydeltä sosiaalisen riskin kohdatessa, kuten työttömyys tai vanhuus.
- Perusturvaa täydentää pienituloisilla asumistuki, sekä toimeentulotuki poikkeuksellisiin menoihin tilapäiseksi tueksi.

Kuvio 3.2. Keskeisten perusturvaetuuksien ja toimeentulotuen perusosan reaalin kehitys 2007–2016.

Lähde: Lehtelä et al. THL työpapereita 5/2016

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Taulukko 3.4.1 Takuueläkeläistalouden tulonmuodostus neljällä perhetyypillä ja keski-suuren kaupungin asumiskustannustasolla 2016. (€/kk)

	Yksinasuva	Yksinhuoltaja + 1 lapsi	Pariskunta	Pariskunta + 2 lasta
Eläkkeet	767	767	1534	1534
Lapsikorotukset	0	22	0	88
Lapsilisät	0	144	0	202
Elatustuki	0	155	0	0
Verot	0	0	0	0
Nettotulo	767	1088	1534	1824
Vuokra	526	707	677	879
Asumisen tuet	391	480	351	608
Toimeentulotuki	0	0	0	0
Käytettävissä oleva tulo	1158	1568	1885	2431
KTU asumiskustannusten jälkeen	631	861	1208	1552

Lähde: Lehtelä et al. THL työpapereita 5/2016

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Taulukko 4.1.1 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot euroina (KTU), 2016 rahassa, muutos ja suhde keskituloisiin

	KTU 2012	KTU 2015	KTU 2016	Reaalimuutos % 2012–16	Reaalimuutos % 2015–16	Keskipalkkaan % 2016
Yksinasuva						
Perustyöttömyysturva	953	1005	1 012	6	1	43
Takuueläke	1094	1136	1 158	6	2	49
Vähimm. SV-päiväraha	953	1005	1 012	6	1	43
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	953	1005	1 012	6	1	43
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen		1005	1 012		1	43
Pienipalkkaisen ansioturva	1064	1093	1 079	1	-1	45
Työeläke	1328	1375	1 375	4	0	58
Pieni palkka	1440	1508	1 498	4	-1	63
Keskipalkka	2362	2368	2 377	1	0	100

Lähde: Lehtelä et al. THL työpapereita 5/2016

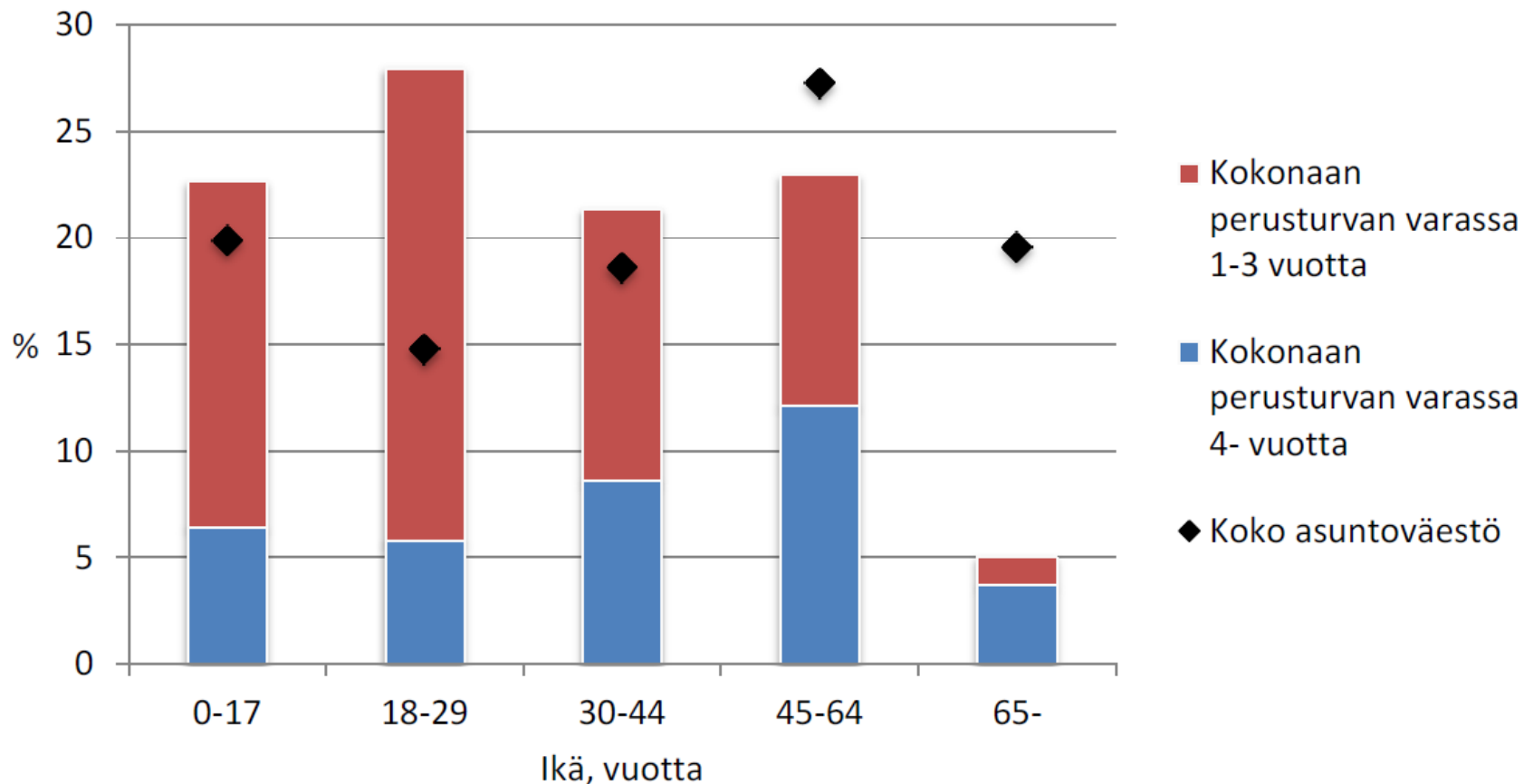
TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Taulukko 4.1.2 Esimerkkilaskelmien kotitalouksien käytettävissä olevat tulot euroina (KTU) asumismenojen jälkeen, 2016 rahassa, muutos ja suhde keskituloisiin

	KTU 2012	KTU 2015	KTU 2016	Reaalimuutos % 2012–16	Reaalimuutos % 2015–16	Keskipalkkaan % 2016
Yksinasuva						
Perustyöttömyysturva	476	490	486	2	-1	26
Takuueläke	617	622	631	2	2	34
Vähimm. SV-päiväraha	476	490	486	2	-1	26
Opintotuki, kk-opisk. al. ennen 8/2014	476	490	486	2	-1	26
Opintotuki, kk-opisk. al. 8/2014 jälkeen		490	486		-1	26
Pienipalkkaisen ansioturva	587	578	552	-6	-5	30
Työeläke	852	860	849	0	-1	46
Pieni palkka	963	993	972	1	-2	53
Keskipalkka	1885	1854	1 851	-2	0	100

Lähde: Lehtelä et al. THL työpapereita 5/2016

TERVEYDEN JA HYVINVOINNIN LAITOS

Lähde: Tilastokeskus, Tulonjaon kokonaistilasto.

Kuvio 6.1 Kokonaan perusturvan varassa olevissa asutokunnissa asuvan väestön sekä koko asuntoväestön ikäjakaumat vuonna 2014, ikäryhmän osuus kyseisestä väestöstä.

Perusturvan riittävyys suhteessa minimibudjettiin?

- Verrataan perusturvan varassa olevien kotitalouksien tulojen esimerkkilaskelmia Kuluttajatutkimuskeskuksen laatimiin kohtuullisen minimikulutuksen budjetteihin.

Taulukko 1.

Kohtuullisen kulutuksen minimibudjetti eri kotitalouksille vuonna 2013 sekä asumiskustannusoletukset (Lehtinen & Aalto, 2014, Tilastokeskus, Kelan asumistukitilasto, omat laskelmat)

Hyödykeryhmä	Yksin- asuva, alle 45 v.	Yksin- asuva, yli 65 v.	Paris- kunta	Yksin- huol- taja, (10,14)	Lapsi- perhe (4,10)
Ruoka	299	225	535	657	853
Vaatetus	49,5	42,5	98	185	230
Kodin tavarat, laitteet (kuluminen), tietoliikenne	116	118	147	169	186
Henkilökohtainen hygienia	32,5	30,5	32	72	75
Terveydenhoito	33	36	55	47	48
Vapaa-ajan harrastukset	36	46	71	139	121
Kulkuneuvot (polkupyörä)	3	3	5	12	577
Sähkö ja vakuutukset	29,5	29	43	45	75
Liikkuminen (joukkoliikenne)	70	70	140	140	175
YHTEENSÄ, ilman asumismenoja	669	600	1126	1466	2340
Vuokra, pieni kunta *	388	388	550	633	701
Vuokra, keskisuuri kaupunki *	454	454	609	685	759
Vuokra, pääkaupunkiseutu *	540	540	730	820	909
Omistusasunto *	156	156	232	281	312

* poikkeavat Lehtisen & Aallon raportista

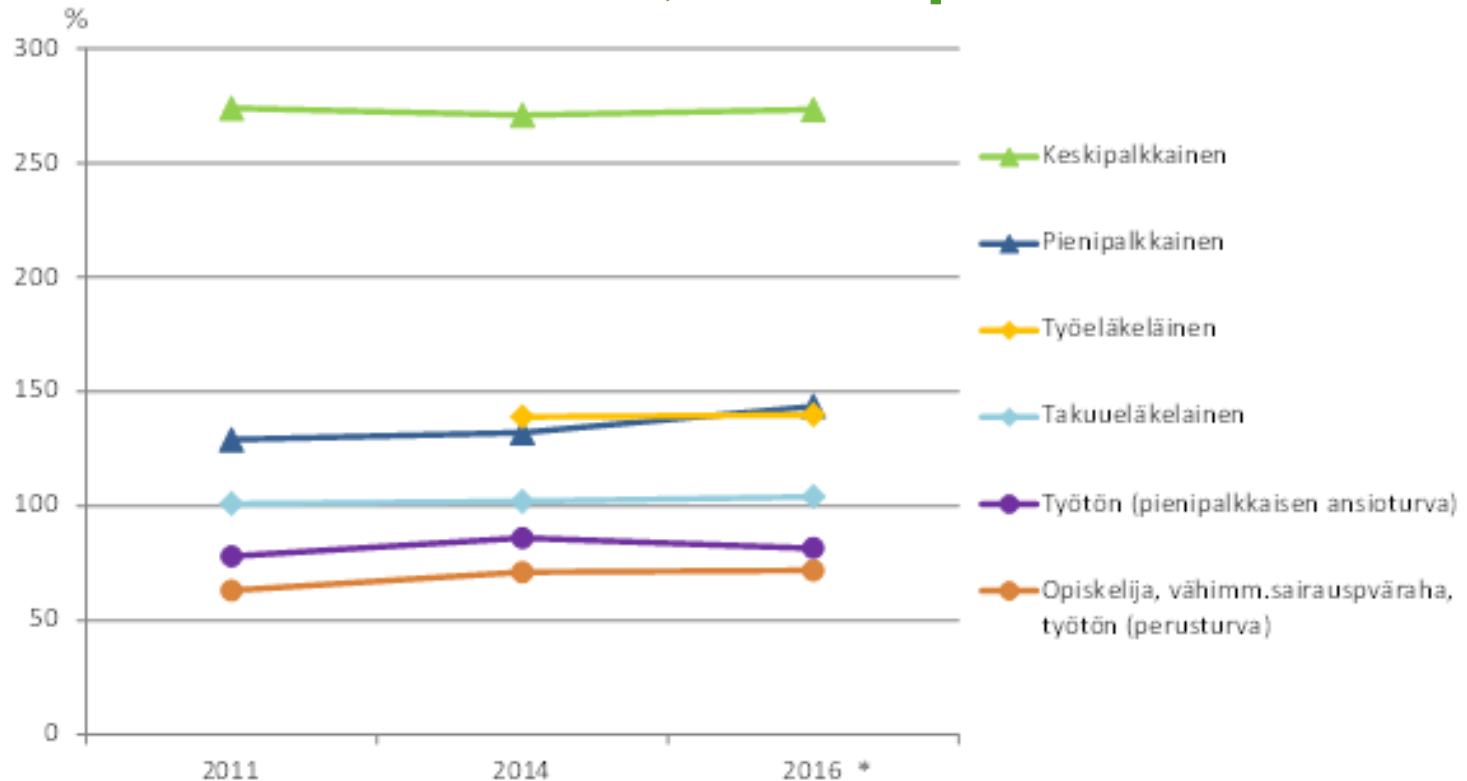
Asuminen ja ruoka ovat suurimmat menot

- Asuminen ja ruoka ovat suurimmat yksittäiset menoerät minimibudjetissa.
- Yksinasuvan takuueläkettä saavan nettotulot noin 1160 e/kk, asumismenojen jälkeen noin 630 e/kk.
- Yksinasuvan minimibudjetti ilman asumismenoja on 600-669 e/kk iästä riippuen.
- Yksinasuvan oletetut asumismenot ovat 156 e/kk omistusasunnossa ja vuokralla 388–540 e/kk asuinpaikasta riippuen.

Perusturva riittämätön, mutta parantunut 1/2

- Yksinasuvan takuueläkeläisen perusturva kattoi 102 prosenttia minimibudjetista 2016.
- Yksinasuvan työttömän 72 prosenttia.
- Yksinasuvan pienipalkkaisen 132 prosenttia ja keskipalkkaisen 271 prosenttia.
- Perusturvan riittävyys näyttää hieman paranevan vuonna 2016. Syynä toimeentulotuen perusosaan tehty korotus.

Perusturva riittämätön, mutta parantunut 2/2

Kuvio 1.

Yksinasuvan käytettävissä olevien tulojen suhde minimibudjettiin asumiskustannusten jälkeen eri elämäntilanteissa, kun asumisoletuksena on vuokra-asunto keskisuuressa kaupungissa. (%) (Perusturvan riittävyyden II arviointiryhmä 2015, Lehtelä & al. 2016, *omat laskelmat)

Minimibudjetin köyhyysraja

1/3

- Minimibudjeteista voidaan johtaa köyhyysraja, joka kuvaa kuinka suuri osa väestöstä elää kotitalouksissa, joiden tulot eivät riitä kohtuulliseksi katsottuun vähimmäiskulutukseen.
- Minimibudjetin köyhyysraja tavoittaa syvempää köyhyyttä kuin EU:n suhteellisen köyhyyden / pienituloisuuden mittari.
- Minimibudjetin köyhyysraja huomioi myös asumismenot.

Minimibudjetin köyhyysraja

3/3

Taulukko 2.

Esimerkkejä minimibudjettiköyhyysrajoista eri perhetyypeille sekä köyhyysriskiraja 60 % ekvivalenttien tulojen mediaanista vuonna 2014. (€/kk) (SISU-malli/omat laskelmat, Tilastokeskus)

	Yksinasuva		Pariskunta		Yksinhuoltaja 1 lapsi (6-v.)	Pariskunta 2 lasta (6-v. & 14-v.)
	alle 65- vuotias	yli 65- vuotias	alle 65- vuotias	yli 65- vuotias		
Vuokralla, pieni kunta	1077	1043	1751	1684	1515	2651
Vuokralla, keski-suuri kaupunki	1145	1111	1812	1744	1575	2710
Vuokralla, pää-kaupunkiseutu	1234	1200	1937	1869	1700	2865
Omistusasunto	837	803	1423	1355	1186	2249
Suhteellinen köyhyysraja, 60 % mediaanista	1190	1190	1785	1785	1547	2737

Köyhyysasteissa ei muutosta 2016

- Noin 8 prosenttia väestöstä eli 440 000 henkilöä elää minimibudjettiin perustuvan köyhyysrajan alapuolella.
- Noin 12 prosenttia eli noin 660 000 elää tulojensa mukaan alle EU:n suhteellisen köyhyysrajan / pienituloisuusrajan.
- Sekä suhteellisen että minimibudjetin köyhyiden ennustetaan pysyvän samalla tasolla 2014-2016.

Asumismenojen huomioiminen muuttaa köyhyyskuvaa erityisesti iäkkäillä

- Minimibudjetin köyhyys on yleisintä yksinasuvilla ja yksinhuoltajilla, opiskelijoilla ja ei-työllisillä.
- Väestöryhmittäin tarkasteltuna suurin ero minimibudjetin ja suhteellisen köyhyysasteiden välillä on eläkeläisillä ja iäkkäillä.
- Suhteellinen köyhyysaste on eläkeläisillä ja 65 täyttäneillä 14-15 prosenttia, minimibudjetin köyhyysaste 2-3 prosenttia.
- Ero selittyy sillä, että minimibudjetin köyhyysraja huomioi omistusasumisen asumismenoissa.
- Minimibudjetin köyhyysraja huomioi myös enemmän lasten ja kotitalouden muiden aikuisten kulutusta.

Taulukko 3.

Köyhyysasteet minimibudjettiköyhyyden mittarilla sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitalouden elinvaiheen mukaan 2012–2016. (SISU-malli/omat laskelmat)

	2012	2013	2014	2015*	2016*
Köyhissä kotitalouksissa	9,6	8,2	8,0	7,9	7,9
Miehet	10,0	8,6	8,5	8,4	8,4
Naiset	9,3	7,7	7,5	7,4	7,4
Alle 18-vuotiaat	11,3	8,6	8,3	8,5	8,6
Yli 65 -vuotiaat	2,5	1,8	1,7	1,7	1,8
Työlliset**	2,3	1,4	2,2	2,0	1,9
Eläkeläiset**	4,4	3,5	3,3	3,3	3,4
Opiskelijat**	34,6	24,1	25,6	25,0	24,9
Muut (mm. työttömät)**	17,0	17,3	16,5	16,4	16,6
Yksinasuvat	17,3	16,5	16,3	15,9	16,1
Pariskunnat	3,3	3,1	3,1	2,9	2,9
Yksinhuoltajat	24,9	20,3	19,4	19,2	20,0
Lapsiperheet, joissa on 2 huoltajaa	6,1	4,7	4,5	4,6	4,6

* Simuloitu arvio ennusteiden perusteella ajantasaistetulla aineistolla

** SISU-malliaineiston sosioekonomisen aseman päättely eroaa Tilastokeskuksen tavasta

Taulukko 4.

Suhteelliset köyhyysasteet sukupuolen, iän, sosioekonomisen aseman ja kotitalouden elinvaiheen mukaan vuosina 2011–2014.
(Tilastokeskus, SISU-malli/omat laskelmat)

	2011	2012	2013	2014	2015*	2016*
Köyhissä kotitalouksissa	13,2	11,9	12,8	12,5	12,5	12,6
Miehet	12,9	11,4	12,4	12,2	12,2	12,3
Naiset	13,6	12,4	13,3	12,8	12,9	13,0
Alle 18-vuotiaat	11,1	9,4	10,9	10,0	10,1	10,1
Yli 65 -vuotiaat	18,5	16,3	16,1	14,2	14,6	15,1
Työlliset **	3,9	4,0	3,9	3,7	3,4	3,2
Eläkeläiset **	19,3	16,9	16,4	15,0	15,3	15,8
Opiskelijat **	27,0	26,0	28,4	30,7	30,2	30,0
Muut (mm. työttömät)**	18,3	15,8	19,1	18,2	18,2	18,2
Yksinasuvat	33,4	31,3	32,2	30,5	30,7	30,9
Pariskunnat	6,3	5,6	6,3	6,4	6,6	6,8
Yksinhuoltajat	21,6	20,3	20,1	18,1	17,3	17,2
Lapsiperheet, joissa on 2 huoltajaa	8,3	6,7	7,9	8,0	8,2	8,2

* Simuloitu arvio ennusteiden perusteella ajantasaistetulla aineistolla

** SISU-malliaineiston sosioekonomisen aseman päättely eroaa Tilastokeskuksen tavasta

Yhteenvetoa

- Perusturvan riittävyys parantunut, mutta ei riitä kohtuulliseen vähimmäiskulutukseen, eläkkeensaajia lukuun ottamatta.
- Suhteellinen köyhyysaste on 12 prosenttia, minimibudjetin köyhyysaste 8 prosenttia.
- Suhteellinen köyhyysaste on eläkeläisillä ja 65 täyttäneillä 14-15 prosenttia, minimibudjetin köyhyysaste 2-3 prosenttia.
- Köyhyysasteiden ennustetaan pysyvän samalla tasolla 2014-2016, myös iäkkäillä.
- Suhteellisen köyhyysmittarin rinnalla tulisi aina käyttää myös muita köyhyysmittareita, esimerkiksi minimibudjetin köyhyysrajaa.

Lisätietoja

Lähteet:

P Moisio, I Ilmakunnas, S Mukkila, L Mäkinen, P Saikkonen. [Perusturvan riittävyys ja köyhyys](#).
Terveysten ja hyvinvoinnin laitos (THL). Tutkimuksesta tiiviisti 23/2016. 8 sivua. Helsinki 2016. ISBN
978-952-302-743-5 (verkko).

Lehtelä Kirsi-Marja, Hannikainen-Ingman Katri, Mukkila Susanna, Kauppinen Timo M., Moisio Pasi.
[Vuoden 2016 talousarvion vaikutukset perusturvaan](#). Terveysten ja hyvinvoinnin laitos. Työpaperi
5/2016. Helsinki 2016.